

POSUDEK VEDOUCÍHO BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Kateřina Vrbová: Fenomén současného náboženského poutnictví na příkladu poutí do Santiaga de Compostela. FHS UK, Praha 2006, 59 s. + cca 100 nečíslovaných s. příloh.

Mezi převratnými náboženskými změnami, k nimž dochází v pozdně moderní společnosti, zaujímá přední místo revitalizace poutnictví – ať už skutečného, nebo v metaforické podobě spirituální cesty, která je případně různým způsobem materializována. P. Heelas v této souvislosti hovoří o duchovní cestě, která je důležitější než její cíl, D. Hervieu-Légerová dokonce soudí, že „poutníci“ a „konvertité“ jsou nejdůležitějšími představiteli současné religiozity, zatímco „zbožní“ pravidelní věřící zvolna mizí, a připomíná, že putovat se dá i proti církvím. Současný rozkvět poutnictví, který přesahuje konfesijní a i náboženské hranice, přímo dokumentuje obrovský nárůst zájemců o svatojakubskou pouť do Santiaga de Compostela, patrný od 80. let, který se už v zahraničí stal předmětem širokého badatelského zájmu. Práce K. Vrbové představuje první významnější domácí počín na tomto poli.

Vrbová se ve své bakalářské práci pokusila o trojí: 1. popsat svatojakubskou pouť v jejích historických i současných dimenzích; 2. srovnat středověké a současné putování na základě dvou písemně fixovaných záznamů (Šašek z Bířkova, v. Harff) a kvalitativních rozhovorů, které sama získala; 3. srovnat motivace, průběh a zážitky a nakonec hodnocení pouti mezi jejími současnými českými a německými účastníky, opět na základě provedených interview. Potom by mělo logicky následovat 4. zhodnocení a interpretace dosažených výsledků především ve vztahu k širším otázkám současného náboženského vývoje. V tomto směru je autorka, bohužel, příliš skromná či skoupá, v práci pouze příležitostně uvádí srovnání odpovídající naznačeným bodům 2. a 3., jejich interpretaci nepodává. Může to být i tím, že již v úvodu není s to naznačit podstatné odlišnosti současné české a německé religiozity/spirituality a jde jen po povrchu (s. 3), takže je otázkou, proč si vlastně tento typ výzkumu zvolila? Jistě jí chybí i dostatek sekundární literatury, povýtce zahraniční, což však je u bakalářské práce omluvitelné – kromě již uvedených badatelů (zejm. studie D. Hervieu-Léger: *La Pèlerin et le converti*. Paris 1999) schází především klasická díla Alana Morinise (es.: *Sacred Journeys. The Anthropology of Pilgrimage*. Westport 1992) či Jean Chelini a Henry Branthomeh (*Les chemins de Dieu*. Paris 1982), dobře je naopak zastoupena literatura španělská nebo překlady do španělštiny.

Ve druhé a třetí kapitole K. Vrbová na základě sekundární literatury podala popis současné a středověké pouti (s. 5-23), který představuje základní uvedení do problematiky. Adekvátní zpracování bohužel ruší několik nedodělků – chybí výraznější postižení teologických rozdílů mezi jednotlivými křesťanskými konfesemi pokud jde o nábožné putování (s. 5), ačkoli později se otevřeně hovoří o snížení významu poutí v souvislosti s reformací a dnes můžeme v Compostele najít překvapivé množství protestantů/poutníků z protestantských zemí. Dále zcela absentuje výklad o barokních poutích (s. 6), které se podstatně lišily od těch středověkých a jejichž rozmach jistě souvisel s úpadkem „klasických“ poutních míst (v češtině cf. Z. Kalista: *Česká barokní pouť*. Žďár nad Sázavou 2001). Výklad si na několika místech dokonce odporuje, respektive „zapomíná“ zmínit podstatné prvky, o nichž však autorka na jiném místě hovoří: např. středověké putování z trestu za herezi (s. 11, uvedeno na s. 13), úpadek poutí do Compostely v raném novověku je na s. 7 vysvětlován reformací a na s. 14 zniterněním víry apod. Tyto nedostatky sice nejsou zásadní povahy, svědčí však o dosud nedostatečném kontextuálním rozhledu autorky a patrně i o chvatu, s nímž svoji bakalářskou práci dokončovala. Závažnější je „nedořečení“ úvodní (2.) kapitoly – konkrétní výzkum současného poutnictví by měl vést buď 1. k sociologické interpretaci v kontextu pozdně moderních náboženských procesů (jako je subjektivizace, de- a re-tradicionalizace apod.), nebo 2. k teologické interpretaci např. v souvislosti s Rahnerovou tezí o „anonymním

křesťanství.“ Ačkoli bych na pracovišti typu FHS UK dával přednost spíše první možnosti, nebránil bych se ani druhé – úplná absence širších interpretací však bakalářské práci K. Vrbové nepochybně škodí.

Krátká čtvrtá kapitola přibližuje zápisky o cestě z pera dvou pozdně středověkých poutníků (s. 24-29) a připravuje tak materiál pro pozdější komparaci. Z historického hlediska lze vytknout pouze několik drobností: Češi byli ve středověku vnímáni jako obyvatelé Říše (tj. Němci), proto jejich relativní absenci na poutích nelze hodnotit pouze z hlediska dobových pozorovatelů (autorka to v návaznosti na Plötze alespoň připomíná na s. 24); A. v. Harff skoro jistě nemohl vědět o objevení Ameriky, byť putoval v roce 1496, protože tehdy se věřilo, že byla objevena nová cesta do Indie; Šašek si skutečně myslel, že Finistere je konec světa. Vzhledem k celku práce jde nicméně o nepodstatné detaily, v dalších výzkumech bych spíše uvítal celkové rozšíření této pasáže a především kritický přístup ke středověkým pramenům – autorka si např. neklade otázky, proč byly psány právě takto, na co se jich „nelze ptát“ apod. Jádrem bakalářské práce jsou nicméně následující dvě kapitoly podávající technický popis a především výsledky kvalitativního výzkumu, který K. Vrbová provedla v Santiagu de Compostela a v Praze prostřednictvím 28 semistrukturovaných interview s českými a německými poutníky (s. 30-55). Tato partie výzkumu byla nejpracnější a současně přinesla nejvíce nových poznatků, i když ani zde nelze nekriticky chválit autorčinu píli („materiálně“ vyjádřenou už tím, že k práci přiložila pečlivě provedené přepisy interview). Z metodologického hlediska je pochybné konat rozhovory s Němci v angličtině či španělštině (lze to odůvodnit potřebou srovnání, avšak výše již bylo řečeno, že tomuto srovnání chybělo dostatečné kontextuální zázemí) a ještě horší je oslovovat část (českých) respondentů na místě a část až po návratu do Prahy (s. 47). A už vůbec nelze tvrdit, že byl pořízen reprezentativní vzorek (s. 31)! Výsledky výzkumu podávají jistou ilustraci současného poutnictví, v leccems zajímavou, ale právě vzhledem k uvedeným metodickým chybám ne víc než právě ilustraci; další problémy přináší pominutí fenoménu „putování po částech“ nebo skutečnost, že polovina českých respondentů putovala v rámci organizovaného zájezdu CK Adventura. Podobně by stál za hlubší rozbor fenomén „mírně náboženské“ angažované sociální ekologie, prostředkované Blažkovou tradicí (letní škola Lipnice). Přes tyto nedostatky nutno zdůraznit, že K. Vrbová odvedla záslužnou a nezpochybnitelnou práci jak při sběru dat tak prostřednictvím jejich popisu.

Výklad je rozdělen na diskusi o trasách poutních cest, charakterizaci poutníka a jeho motivací, sebereprezentované prožitky z putování a dosažení cíle/ů, vnější atributy a materiální zajištění během cesty. S naprostou většinou dosažených výsledků lze vyslovit souhlas, např. pokud jde o neexistenci „národních“ rozdílů mezi českými a německými poutníky, vysoký podíl necírkevních nebo i nenáboženských poutníků apod. Možná chybí jeden fenomén důležitý ve středověku a dnes v představách poutníků spíše absentující – návrat, který býval stejně důležitý jako cesta tam, dnes však v naprosté většině probíhá veřejnou dopravou. Jak již bylo uvedeno, postrádám širší interpretace, např. fenoménu materializace v souvislosti s definicí poutníka a jeho atributy, případně i v souvislosti s „prodloužením“ pouti do Finisterre (i když zde mohou být i další důvody), „překvapení“ v podobě nízkého počtu náboženských poutníků z ČR (oproti „spirituálním“) atd. Bakalářská práce K. Vrbové je tak spíše jen prvním krokem k našemu poznání současných (náboženských/spirituálních) poutí – poskytuje důkladný popis konkrétního fenoménu, schází jí však vysvětlující případně i rozumějící rovina, na čemž až příliš angažovaný závěr (s. 57) sotvaco změní.

Práce je psána nepřiliš čtivým jazykem, vyniká komplikovanými souvětími, jejichž „tíži“ autorka několikrát jakoby odlehčila hovorovými výrazy (např. cestování „za kačku“ na s. 3). Ani jedno přitom do odborného textu nepatří. U citací v poznámkách někde chybí přesné stránkové odkazy (např. s. 5), závažnější chyby jsou v seznamu použité literatury, který jednak není rozdělen na prameny a sekundární literaturu, dále v případě starších pramenů

postrádám jejich editory a konečně vročení původního vydání – *Liber Sancti Jacobi* (nemělo by být *Iacobi*?!), asi nikdo nebude považovat za současný text, byť byla vydána v roce 2004, ale Ottův slovník naučný (s vročením 2000) může mást, protože kolem této doby vyšel i „nový“ slovník s podobným titulem. V přílohách chybí souhrnná tabulka všech respondentů, číslování stránek s interview, přesné určení zdrojů kvantitativních dat a jejich kritika (na poslední s. příl. č. 2 je pouze uvedeno, že pochází ze santiažské kanceláře pro poutníky). Mají-li mít obrázky (příl. č. 3) smysl, musí být zvětšené do čitelné velikosti. Ve všech případech jde, stejně jako výše, o drobné, poměrně snadno odstranitelné nedostatky, jejichž ponechání v jinak kvalitní bakalářské práci ukazuje na nedostatečnou „výstupní kontrolu“, resp. čas na ni. Příslloví o málo platné práci kvapně se v tomto případě uplatnilo povytce, protože drobné nedostatky znehodnocují celkové vyznění nepochybně pracné a pro čtenáře přínosné studie.

Autorka se odvážně pustila do u nás dosud nezpracovávaného tématu a vhodně k tomu dokázala využít zahraniční studijní pobyt (sběr dat ale i studium zahraniční literatury). Provedla relativně obtížný (i když metodicky ne zcela čistý) terénní výzkum a srovnala jeho výsledky s literaturou i dvěma historickými texty. Výsledkem se stal popis cesty do Compostely a jejího zakoušení z pozice současných poutníků, doplněný několika málo interpretacemi, aniž se autorka pustila na náročnější pole sociologických či teologických výkladů. Vzhledem k tomu, že jde o bakalářskou práci, lze tento přístup (i nedostatečnou heuristiku a kritiku pramenů všech typů) uznat, stejně jako lze p(r)ominout výše zmíněné nedostatky v kontextuálních znalostech, stylu a podání. Z těchto důvodů bakalářskou práci K. Vrbové **doporučuji k přijetí** a hodnotím jako **výbornou** (cca 40-42 b.).

V Praze 7. 8. 2006.

.....
Mgr. et Mgr. Zdeněk R. Nešpor, PhD.